

B. K.

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauk Medycznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/2, 413-415

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cztery kolegia: teologiczne, prawa, lekarskie i fizyczne. Ten okrojony i uszczuplony schemat organizacji Szkół Głównych wszedł, z drobnymi jedynie zmianami, do drukowanego w 1781 r. *Projektu ustaw KEN*. Kołłątaj pracujący nadal nad organizacją uniwersytetów, licząc się z obiektywnymi trudnościami, przewidywał w swych uwagach poczynionych nad *Projektem* powołanie trzech kolegiów (teologicznego, prawa i fizycznego). Zamknięciem prac nad reformą szkół wyższych były, wydane w roku 1783, *Ustawy KEN* wprowadzające podział na dwa kolegia: fizyczne i moralne. Ten podział Szkół Głównych, pociągający za sobą nowy układ nauk w ramach wymienionych kolegiów, utrzymał się w Wilnie do roku 1797, a w Krakowie do 1802.

Nowa struktura uniwersytetów, wypracowana przez Kołłątaja i wprowadzona przez KEN, wynikała nie tylko z ogólnych warunków istniejących wówczas w naszym kraju, lecz także z pewnych teoretycznych poglądów na naukę. Wiele teoretycznych refleksji wiążących się z poglądami Bacona i encyklopedystów francuskich wyraźnie występuje w rozważaniach Kołłątaja. Autorka referatu, analizując różne jego wypowiedzi starała się wykazać związek pomysłów Bacona i encyklopedystów z poczynaniami reformatora polskiego szkolnictwa. Analiza ta wydoobyła tendencje Kołłątaja do łączenia pewnych nauk w organiczne grupy, zgodne z klasyfikacją nauk przyjętą przez francuskich encyklopedystów. Tym niemniej, nie można z pełną dokładnością wskazać jakie czynniki w jakim stopniu wpłynęły na stworzenie nowej struktury uniwersytetów.

W dyskusji jaka wywiązała się po referacie wypowiedzieli się: prof. K. Mrozowska, doc. M. Chamcówna, doc. S. Grzybowski i dr J. Dybiec. Koncentrowała się ona wokół zasad wprowadzenia nowej struktury, tendencji reformatorskich Kołłątaja, funkcji naukowych i dydaktycznych zreformowanych uniwersytetów i wpływu francuskiej *Encyklopedii* na poczynania Kołłątaja. Wskazywano, że *Encyklopedia* była dziełem, na które w Polsce bardzo często powoływano się, nie zawsze rozumiejąc w pełni idee w nim zawarte. Nie zawsze też odwołując się do niej, probowano realizować jej pomysły. Dyskutanci podkreślali silny wpływ warunków ekonomiczno-społecznych i politycznych na powstanie nowej organizacji uniwersytetów. Zwrócono również uwagę na problem wpływu nowej struktury Szkół Głównych na powstanie zupełnie odmiennego, nowoczesnego toku studiów.

Julian Dybiec

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK MEDYCZNYCH

W dniu 10 czerwca 1972 r. odbyło się w Warszawie posiedzenie Zespołu Historii Nauk Medycznych, na którym prof. Stanisław Konopka przedstawił syntezę dziejów medycyny polskiej w drugiej połowie XIX w.

Zebrań zagaił prof. Ksawery Rowiński przypominając, że opracowywana synteza będzie opublikowana w IV tomie *Historii nauki polskiej*. Syntezę pierwszej połowy XIX w. napisał już doc. Stanisław Szpilczyński, znajdzie się ona w III tomie wydawnictwa. Rozszerzone wersje obu opracowań będą umieszczone w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”. Przewodniczący wskazał jednocześnie na proces unaukowienia medycyny w XIX w., co przyniosło szczególnie szybki postęp nauk lekarskich na początku XX w. i w okresie międzywojennym. Zespół Historii Nauk Medycznych podejmie wkrótce badania nad tym okresem.

Profesor Konopka opracowanie swoje podzielił na 6 części, referując zbranim jedynie dwa pierwsze rozdziały i początek trzeciego, tj.: 1. *Ogólne tło histo-*

ryczne, 2. Postępy medycyny zagranicą w II połowie XIX w., 3. Wydziały Lekarskie w Polsce i ich działalność dydaktyczna i naukowa. Wiek XIX charakteryzował się wybitnymi osiągnięciami w zakresie biologii ogólnej, anatomii patologicznej i fizjologii i fizjopatologii. Te trzy dziedziny nauki miały wzajemny na siebie wpływ i warunkowały liczne odkrycia, które mogły mieć miejsce dzięki stosowaniu dokładnych metod chemicznych i fizycznych. W 1880 r. ukazała się w Waszyngtonie światowa bibliografia *Index Catalogue*, obejmująca 50 tomów.

W rozdziale drugim przedstawił prof. Konopka postępy nauk medycznych i biologicznych za granicą, omawiając osiągnięcia Darwina, Mendla, Wöhlera i Schwanna oraz odkrycia Cl. Bernarda w zakresie fizjologii i Virchowa w anatomii. Powstała nowa dziedzina — bakteriologia. Nową metodą leczniczą stał się eksperyment. Rok 1867 rozpoczął erę antyseptyki, a rok 1877 — aseptyki. Nastąpił szybki rozwój chirurgii, pediatrii, dermatologii i wenerologii, psychiatrii i neurologii. Odkrycie promieni Roentgena w 1895 r. i wyniki badań M. Skłodowskiej-Curie spowodowały szybki rozwój nowoczesnej medycyny.

Rozdział trzeci, o historii wydziałów lekarskich w Polsce w II połowie XIX w., omówił prof. Konopka tylko częściowo. W okresie tym studia medyczne mogły się odbywać jedynie w Krakowie i w Warszawie, we Lwowie — dopiero od 1894 r., w Poznaniu wyższą uczelnię zastępowało Towarzystwo Przyjaciół Nauk, gdzie w 1865 r. powstał Wydział Lekarski. W dalszym ciągu rozdziału opisane zostaną przemiany organizacyjne w Uniwersytecie Jagiellońskim, a także w Szkole Głównej Warszawskiej i w Uniwersytecie Lwowskim, wreszcie — osiągnięcia naukowe wydziałów z uwzględnieniem recepcji wyników badań zagranicznych. Dział ten będzie miał układ wg dyscyplin medycznych.

Dyskusję nad referatem podjęli prof. prof. M. Serejski i J. Michalski stwierdzając, że tak obszernie opracowaną syntezę należałoby wydrukować w całości w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”. Elementem zbędnym w opracowaniu jest tło ogólnopolityczne; za szeroko omówiono osiągnięcia nauki obcej w stosunku do krajowej, szczególnie w naukach podstawowych. Każda dyscyplina, a więc i chemia, i fizyka, i biologia będą opracowane niezależnie. Najbardziej interesującą wydaje się być zapowiedziana przez prof. Konopkę część dotycząca rozwoju problematyki naukowej w kraju. Ważne byłoby podkreślenie, jak przebiegała recepcja omówionych już odkryć w polskiej medycynie, jakie były elementy oryginalne w polskiej myśli lekarskiej tego okresu.

O recepcji nauki obcej w naszym kraju w dziedzinie nauk lekarskich mówił doc. R. W. Gutt, którego zdaniem była ona bardzo szybka.

W drugiej części posiedzenia odbyła się dyskusja nad opublikowaną w 1971 r. pracą doc. M. Haneckiego *Stan sanitarno-zdrowotny i lecznictwo Warszawy w latach 1918—1939* (W pracy zbiorowej *Warszawa II Rzeczypospolitej*). Dyskusja ma zapoczątkować podjęcie badań nad historią medycyny w okresie międzywojennym, o czym wspomniał w zagajeniu prof. K. Rowiński.

Przedstawiając tezy swojej pracy, doc. Hanecki wyraził jednocześnie krytyczne uwagi o opracowaniu dziejów medycyny w pierwszych tomach *Historii nauki polskiej*, co powinno skłonić historyków medycyny do skrupulatnego zajęcia się późniejszymi okresami. Ponieważ wiek XIX jest już opracowywany, należałoby podjąć badania nad przełomem XIX i XX w. oraz nad okresem międzywojennym, w którym osiągnięcia były możliwe jedynie dzięki wybitnej ofiarności społecznej lekarzy polskich. Było to szczególnie istotne na tle złych warunków sanitarnych w kraju po odzyskaniu niepodległości.

Dyskutanci wskazywali na brak syntez z dziedziny służby zdrowia. Mówił o tym przede wszystkim dyr. Starczewski. Tematyka, którą zajął się doc. Hanecki powinna również objąć okresy późniejsze, a więc lata wojny i okupacji. Dla mło-

dzieży medycznej konieczne byłoby opracowanie biografii wybitnych lekarzy, zasłużonych w służbie zdrowia.

Profesor Rowiński w podsumowaniu dyskusji wskazał na konieczność podejmowania podobnych opracowań dla innych miast polskich.

B. K.

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK ROLNYCH

Dnia 13 grudnia 1972 r. odbyło się w Krakowie pod przewodnictwem doc. Stanisława Brzozowskiego kolejne posiedzenie Zespołu Historii Nauk Rolnych.

Pierwszy referat *Historia nauk rolniczych między I a II Kongresem Nauki Polskiej* przedstawił doc. S. Brzozowski. Na wstępie referent omówił stan badań nad historią rolnictwa przed 1952 r., zwracając uwagę na brak w tym okresie instytucji powołanej do opieki nad tą dyscypliną. W 1955 r. powstał, przy Komitecie Historii Nauki PAN, kierowany przez prof. Jerzego Fiericha Zespół Historii Rolnictwa. Zespół przeszedł później pod opiekę Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Obecnie jest to jedyny ośrodek powołany do planowego prowadzenia badań w zakresie historii nauk rolniczych. Wykłady z tej dziedziny uwzględniane są w programach niektórych uczelni wyższych, m.in. Akademia Rolnicza w Warszawie (dawna SGGW) prowadzi zajęcia z propedeutyki i historii rolnictwa. Istniał tam również do roku 1961 Zakład Historii Leśnictwa.

W okresie 1951—1972 opublikowano w Polsce około 600 prac dotyczących historii nauk rolniczych; w tym 400 z historii rolnictwa, 100 — z historii weterynarii, 60 — z historii leśnictwa, 40 — z historii ogrodnictwa. Obejmowały one głównie wiek XIX i XX. Ich zasięg terytorialny to najczęściej obszar całej Polski, rzadziej Królestwa Polskiego i oddzielnych regionów naszego kraju. Niekiedy nawet tematem stawała się historia rolnictwa zagranicznego. Niewiele było jednak opracowań syntetycznych. W dziedzinie rolnictwa przeważała historia literatury przedmiotu, biografistyka oraz prace z zakresu oświaty rolniczej, jedynie około 18% publikacji poświęconych było analizie dyscyplin naukowych. Wyraźnie występuje brak opracowań całościowych dziejów agrotechniki, zootechniki i ekonomiki rolnej, wydano natomiast powtórnie historię weterynarii Perenca. Z historii leśnictwa ukazała się syntetyczna praca A. Żabko-Potopowicza — *Zarys rozwoju wiedzy leśnej do pierwszej wojny światowej* oraz zbiorowe opracowanie *Dzieje lasów i leśnictwa w Polsce*. Na uwagę zasługuje także opracowanie *Nauki rolnicze i leśne w dwudziestolecu PRL*.

Na zakończenie referent wysunął wnioski merytoryczne i organizacyjne dotyczące przyszłych badań nad historią nauk rolniczych.

Referat następny — *Tematyka rolnicza w Zjazdach Lekarzy i Przyrodników Polskich* wygłosiła mgr Ligia Hayto. W latach 1869—1937 odbyło się 15 zjazdów, przeważnie w Krakowie i Lwowie. Rolnicy, leśnicy i weterynarze uczestniczyli w nich od początku, a na IX Zjeździe w 1900 r. uznani oni zostali (w zmienionej ustawie zjazdów) jako równorzędni ich członkowie, obok lekarzy i przyrodników. Ilość rolników biorących udział w obradach od kilku na zjazdach początkowych wzrosła do kilkuset w ostatnim okresie ich trwania. Wśród nich znajdowali się tak wybitni uczeni jak Emil Godlewski, Stefan Jentys, Józef Mikułowski-Pomorski i Walerian Klecki (profesorowie rolnictwa), Henryk Kadyi, i Stanisław Królikowski (profesorowie weterynarii), Stanisław Sokołowski i Franciszek Krzysik (profesorowie leśnictwa). Brali on często udział nie tylko w samych obradach, lecz i w organizacji zjazdów.